

המחילה שאינה חלה לשיטתו אלא משעבר כל היום, העדיפו תגרי לוד לחזור לדברי חכמים, כי לדבריהם, לאחר שעבר הזמן בכדי שיראה לתגר ולקרובו חלה המחילה, עוד לפני סוף היום.

אך דוחה הגמרא את הראיה:

לעולם בפחות משליש לאלתר הוא מחילה לרבנן, ואין ראה מתגרי לוד.

כי מי סברת שכל פחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן דמי, כמו שאמרת, והכל מחול מיד?! לא כך הוא!

אלא, משתות ועד שלישי לרבי טרפון, כשתות עצמה לרבנן דמי!

וכמו שלרבנן בשתות עצמה לא הוא מחילה מיד לאונאה, כך לרבי טרפון בשתות וביתר משתות, עד לשלישי, לא הוא מחילה מיד.

ורק לגבי ביטול המקח הוא חלוק על חכמים. שלדבריו בשתות וביתר משתות עד שלישי, ידו של המתאנה על העליונה, ואילו לדברי רבנן בטל המקח ביתר משתות, ושניהם יכולים לחזור בהם.

אלא, שטוענת הגמרא על הדחיה הזאת: **אי חבי**, שרבי טרפון רק על ביטול מקח ביותר משתות עד פחות משליש נחלק על רבנן, אבל לגבי מחילה מיד סבור הוא שביתר משתות אין נמחל מיד, ואין זה דומה לפחות

מפרוטה אחת ועד שלישי, התברר להם כי הם מפסידים לדבריו יותר מאשר לדברי רבנן.

כי לדבריהם של רבנן, ההונאה של שתות ופחות משתות, לאחר שעבר הזמן בכדי שיראה לתגר ולקרובו, היא מחילה גמורה. ואילו לדברי רבי טרפון יכול המתאנה להמשיך ולדרוש את תשלום ההונאה הזאת במשך כל היום.⁽¹⁰⁾

אלא אי אמרת שפחות משתות לרבנן לאלתר הוא מחילה, ולרבי טרפון בדומה לזה בפחות משלישי, נמי לאלתר הוא מחילה, תיקשי:

אמאי חזרו תגרי לוד לנהוג כרבנן, והרי בדברי טרפון ניהא להו טפין?

היות דמאי דרבנן קא משוו להו "אונאה", בשתות ויותר משתות עד שלישי, שלדבריהם יכול לחזור בו ולדרוש את דמי הונאתו, הרי לעומת זאת, לרבי טרפון, הוא מיד מחילה. ונמצאו מרויחים הרבה לפי רבי טרפון, שהרי יכולים הם להמנע מלהעלות את המחיר בשלישי, וכל מה שיעלו את המחיר בפחות משלישי יהיה הכל מחול להם לאלתר!?

אלא, מוכח מכאן, שלרבנן לא הוא מחילה לאלתר בפחות משתות, ובדומה לזה לרבי טרפון לא הוא מחילה לאלתר בפחות משלישי. וכיון שרבי טרפון הרחיב את זמן

אלא רק קנה ומחזיר הונאה, אין זה רווח, כי נוח להם שתהיה מחילה גמורה על ההונאה מיד כשיעבור פרק הזמן של בכדי שיראה לתגר או

משתות, לפי הצד הזה של הבעיה.
10. ומה שהרויחו בכך שלרבי טרפון שתות ויתר משתות עד שלישי אין המתאנה יכול לחזור בו

של כל היום יש לו שהות מרובה דיה כדי להתחרט בו. ומאידך, לפי רבי טרפון הם מפסידים את החזר האונאה בשתות עצמה, כי לרבנן מחזיר רק עד בכדי שיראה לתגר, ואילו לרבי טרפון מחזיר במשך כל היום. ולכן היה להם עדיף לחזור לדברי רבנן.

דאי סלקא דעתך כצד השני של הבעיה, דבטול מקח לרבנן ביתר משתות, הוא רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו, כמו באונאה, תיקשי, במאי שמחו תגרי לוד מעיקרא כשאמר להם רבי טרפון שהאונאה היא בשליש ולא בשתות?⁽¹¹⁾

והרי גם לרבנן משיעבור הזמן של בכדי שיראה לתגר, שוב לא יכול המתאנה לבטל את המקח, כמו לרבי טרפון.

ואילו מחילה ביותר משתות, לא הוי מחילה מיד גם לרבי טרפון, ויכול המתאנה לדרוש את החזרת דמי אונאתו עד בכדי שיראה לתגר, ואם כן, מה הרוויחו תגרי לוד לפי רבי טרפון עד ששמחו על דבריו!?

אלא בהכרח, תפשוט מכאן את הבעיה לקמן, שביטול מקח לרבנן ביותר משתות, הוא לעולם, ולכן שמחו תגרי לוד בכך שהגדיר רבי טרפון את יותר משתות [עד שלישי] כהונאה ולא כביטול מקח, ויש גבול לזמן תביעת האונאה.

אך דוחה הגמרא, שאין לפשוט מכאן את הבעיה שלקמן. כי גם אם נאמר שלרבנן ביתר משתות הוי ביטול מקח רק בכדי

משתות שנמחל מיד, תיקשי, במאי שמחו תגרי לוד מעיקרא, כשאמר להם רבי טרפון שהאונאה היא בשליש ולא בשתות? והרי גם לדברי רבי טרפון ביותר משתות לא נמחל מיד, אלא יכול המתאנה לדרוש את החזר אונאתו, ומה הרווח הגדול שהיה להם עד ששמחו בדבריו?

ובהכרח, שלפי דבריך, תפשוט את הבעיה שמסתפקת הגמרא לקמן, האם לרבנן ביתר משתות בטל המקח לעולם, ותמיד יכולים שניהם לחזור מן המקח, או שמא האפשרות לחזור ולבטל את המקח היא רק עד שיראה לתגר או לקרובו.

ולפי דבריך יש לפשוט **דבטול מקח ביותר משתות, לעולם חוזר.**

כי לפי הצד הזה, מובן מדוע שמחו תגרי לוד מעיקרא, **דכיון דאמר להו רבי טרפון דביתר משתות הויא רק אונאה ולא ביטול מקח, שמחו,** כי לאונאה יש זמן מוגבל, בכדי שיראה לתגר, ואילו לביטול מקח אין זמן מוגבל, ולעולם יכול המתאנה לחזור בו, ולכן הרוויחו הרבה, שלא יוכל הלוקח המתאנה לחזור בו מן המקח אחר שיעבור הזמן בכדי שיראה לתגר.

אבל לאחר מכן, **כי אמר להו רבי טרפון שכל היום יכול המתאנה לחזור,** ולא רק בכדי שיראה לתגר, חזרו תגרי לוד לדברי רבנן. כי הרווח מדברי רבי טרפון שאינו יכול לחזור המתאנה לעולם אלא רק עד סוף היום אינו רווח גדול עבורם, כי במשך הזמן

11. שהרי לפי זה אין בין אונאה לביטול מקח אלא שבאונאה ידו של המתאנה בלבד היא על

לקרובו, מאשר האפשרות של קנה ומחזיר הונאה במשך כל היום. רש"י.

אין לך לומר כך, כי יש להשיב, שגם אם נסבור שהן באונאה של שתות והן בביטול מקח, בשתייהן, ביתר משתות, הזמן הוא רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו, בכל זאת **איכא**, יש הבדל ביניהן, **דאילו שתות**, רק מי **שנתאנה חוזר**, ואילו יתר על שתות, **שניהם חוזרין!**

ולכן מסתפקת הגמרא: **מאי**, מהו הדין בספק זה, האם ביותר משתות לרבנן חוזרים שניהם לעולם, או רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו?

תא שמע ראייה לפשוט שאלה זו, ממשנתנו, ששנינו בה: **חזרו תגרי לוד דרברי חכמים.**

ומוכיחה הגמרא: **אי אמרת בשלמא בטול מקח לרבנן בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ולרבי טרפון כל היום, משום הכי חזרו תגרי לוד לנהוג כדברי רבנן, כי לדבריהם בטול המקח הוא רק עד שיראה לתגר, ואילו לרבי טרפון הזמן לתביעת האונאה הוא כל היום.**⁽¹³⁾

אלא, אי אמרת בטול מקח לרבנן לעולם חוזר, אמאי חזרו לנהוג כרבנן?

והרי **בדרבי טרפון ניהא להו טפי**, יותר נוח להם לנהוג בשיטת רבי טרפון, **דקא משוי להו את הייקור של המחיר שהיו מייקרים משתות עד פחות משליש בגדר אונאה,**

שיראה לתגר, בכל זאת היה מקום לשמחה לתגרי לוד בדברי רבי טרפון, והם **שמחו בשתות עצמה, דלרבי טרפון שתות עצמה** היא **מחילה מיד**, כמו בפחות משתות לרבנן, ואילו **לרבנן**, שתות עצמה היא **אונאה**, ולא מחילה.

והיינו, מה שאמרנו לעיל שמשות ועד שליש לרבי טרפון הוא כמו שתות לרבנן, הכוונה היא ליותר משתות, אך שתות עצמה אינה בכלל, אלא לרבי טרפון היא מחילה מיד, ואינו יכול המתאנה לתובעה כלל, ואילו לרבנן יכול המתאנה לתובעה עד בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ובדבר זה שמחו מעיקרא בדברי רבי טרפון.

ועתה מביאה הגמרא את הבעיה השניה:

איבעיא להו: בטול מקח לרבנן ביותר משתות, האם לעולם חוזר, שבידי שניהם לחזור מן המקח לעולם, או דלמא גם בטול מקח אינו אלא בכדי שיראה לתגר או לקרובו?

ואם תמצא לומר, שמא תאמר ודאי שלעולם הוא חוזר, כי אם גם ביטול מקח לרבנן הוא רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו, תיקשי, מה איכא בין שתות ליתר על שתות?⁽¹²⁾

הלוקח. עיין ברש"י.

12. שהרי גם בשתות אמרה הברייתא שיד המתאנה על העליונה, ואם רצה הוא יכול לחזור בו.

13. והיינו, שתחילה שמחו על דבריו, לפי

העליונה, ואילו בביטול מקח שניהם חוזרים. והרי תגרי לוד שהיו מעונינים למכור ביוקר, ולא היו מעונינים באפשרות החזרה אם יאנה אותם הלוקח, לפי שהיו בקיאים במחירים, אין זה משנה דבר אם שניהם יכולים לחזור או רק

אין בטול מקח ביתר משתות אלא רק מחזיר אונאה באותו היום, כיון שאין ביטול מקח שכית, וגם אם הוא קורה, הרי השהות הנרחבת שנותן רבי טרפון להחזרת האונאה במשך כל היום, דיו לאנשים הנמלכים, כדי לחזור בהם, והוא שוה לבטול מקח לעולם לרבנן.

ומאיך, בשתות לרבנן, הרי הוא מחזיר את האונאה רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ואילו רבי טרפון מרחיב את זמן ההחזרה של הונאת שתות לכל היום, ולכן היה עדיף להם לחזור לשיטת רבנן.

שיכול הלוקח לתבוע את החזר אונאתו רק במשך כל היום, ותו לא! ואילו לרבנן יותר משתות בטל מקח, ושניהם חוזרים לעולם! (14)

ודוחה הגמרא את הראיה: לעולם אפשר לומר שבטול מקח ביתר משתות לרבנן, לעולם הוא חוזר, ובכל זאת לא נוח להם בדברי רבי טרפון הסובר שיתר משתות זה רק אונאה, ומחזיר אונאה רק באותו היום, כי בטול מקח לא שכיח!

והיינו, אין להם רווח בכך שלפי רבי טרפון

המקח לעולם.

והרווח שיש להם לפי רבנן בשתות, שמחזיר אונאה רק בכדי שיראה לתגר לעומת רבי טרפון שמחזיר אונאה כל היום, אינו שוה להם, כי הרווח שיש להם ביותר משתות לרבי טרפון, שלא בטל המקח לעולם, אלא מחזיר אונאה רק באותו היום, עדיף על ההפסד לשיטתו בשתות עצמה, כי בקלות הם יוכלו להמנע ממנו, אם יקחו מעט פחות משתות, שאז תהיה מחילה.

וכך יש לבאר את לשונו של רש"י, כדיבור המתחיל "אלא אי אמרת לעולם חוזר":

נהי נמי דשתות עצמה, גם אם נאמר שבשתות עצמה לא מקיל רבי טרפון יותר מחכמים להחשיבה מחילה [כמו שרצתה הגמרא לומר לעיל] אלא רבי טרפון משוי לה לשתות עצמה אונאה, כרבנן, עדיין עדיפה להם שיטתו של רבי טרפון, וכפי שיבאר רש"י בסמוך.

ובמאמר מוסגר מבאר רש"י מדוע יש עתה לחזור ממה שאמרה הגמרא לעיל, שרבי טרפון סובר שבשתות עצמה יש מחילה, אלא הוא סבור ששתות עצמה יש לה דין אונאה, כרבנן:

דהאי דאמר לעיל "שמחו בשתות עצמה", שינויא דחיקא הוה, והוצרכה הגמרא לשינוי

שהרויחו את רווח השתות, כי לדברי רבי טרפון בשתות עצמה יש מחילה מיד, ואילו לרבנן בשתות עצמה יש אונאה, ויכול המתאנה לתובעה בכדי שיראה לתגר.

וכיון שעדיין לא גילה להם רבי טרפון שהוא חולק על רבנן וסובר שיש להרחיב את זמן החזרה, ויכול לחזור המתאנה ולתבוע את האונאה ביותר משתות כל היום, הם שמחו בדבר.

אך משאמר להם רבי טרפון שביתר משתות הוא מרחיב את מן החזרה של האונאה לכל היום, נוכחו תגרי לוד כי לעומת הרווח של מחילה מיד בשתות, יש להם הפסד גדול מזה בהרחבת הזמן של יותר משתות, שלדברי חכמים בטל המקח רק עד שיראה לתגר, ואילו לרבי טרפון יכול המתאנה לתבוע בחזרה את אונאתו במשך כל היום. רש"י.

14. רש"י מבאר, שגם אם נאמר שרבי טרפון אינו מחשיב את השתות עצמה כמחילה אלא רק כהונאה, כרבנן, עדיין יש להם לשמוח בדברי רבי טרפון, שהרי ביותר משתות לרבי טרפון מחזיר אונאה רק באותו היום, ואילו לרבנן חוזר

אמר רבא: הלכתא, אם היתה ההונאה:

פחות משתות — נקנה מקח לאלתר, ואין תביעת הונאה, מצד מחילה.

יותר על שתות — בטל מקח, ושניהם יכולים לחזור במשך הזמן שיבואר.

שתות — קנה, ואין אחד מהם יכול לחזור מן המקח, ומחזיר המאנה את האונאה למי שהונה אותו, אם תבע את האונאה במשך הזמן שיבואר.⁽¹⁵⁾

וזה וזה, בין התביעה על החזר האונאה בשתות, ובין האפשרות לבטל את המקח

ביתר משתות, הן רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

תניא כוותיה דרבא: אונאה —

פחות משתות — נקנה מקח לאלתר, ואין תביעת הונאה, מצד מחילה.

יתר על שתות — בטל מקח.

שתות — קנה, ומחזיר אונאה.

דברי רבי נתן.

רבי יהודה הנשיא אומר: יד מוכר שהתאנה

עליו ידו על העליונה, שיכול לחזור בו מן המקח בהונאת שתות או לדרוש את החזרת הונאתו, כיון שהוא סובר כרבי נתן, בברייתא דלהלן, החולק על המשנה ועל התנא בברייתא לעיל, ופוסק רבא כרבי נתן, היות והוא היה דיין שיורד לעומק הדין. רש"י

אך רבינו תם תמה על ביאור רש"י בכמה תמיהות: וכי חולק רבא על סתם מתניתין לקמן משום דברי רבי נתן בברייתא. ועוד, הרי הלכה כרבי [יהודה הנשיא] במחלוקת עם חבירו, ולקמן בברייתא סובר רבי שיד המתאנה על העליונה. ועוד, מה שייך לומר [לקמן] "תניא כוותיה דרבא" בעוד שנחלקים בה שני תנאים? ולכן פירש רבינו תם אחרת, שרבא האומר שתות קנה ומחזיר אונאה, הכוונה היא, רק אם רצה לקנות, וכרבי יהודה הנשיא, אך אם לא רצה לקנות, יכול לחזור בו ולבטל את המקח. ומה שאמרה הגמרא תניא כוותיה דרבא, הכוונה היא למה שאמר רבא "זה וזה בכדי שיראה לתגר", שכך גם אומרת הברייתא אליבא דרבי יהודה הנשיא, שהלכה כמותו במחלוקת עם חבירו.

הדחוק הזה, משום שמחה דמעיקרא, דקשיא לן, במאי שמחו מעיקרא, לפי הנחת הגמרא לעיל, שביטול מקח לרבנן הוא רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

ואולם, השתא, שאמרת לי דשמחה מעיקרא — משום בטול מקח הוא דהוא, דלרבנן בטול מקח ביותר משתות הוא לעולם, ולרבי טרפון היו סבורין תגרי לוד מעיקרא, שהחזר ההונאה ביותר משתות לדבריו, הוא רק בכדי שיראה לתגר, כדין הונאה דרבנן, הרי גם כי הדר רבי טרפון ואמר להו שהחזר האונאה ביתר משתות הוא כל היום, אכתי שמחה איכא, דלרבנן ביתר משתות חוזר ומבטל את המקח לעולם, ולרבי טרפון ביתר משתות מחזיר אונאה רק כל אותו היום, ותו לא. עד כאן ביאור לשון רש"י

ונמצא, שאין צורך עתה לתלות את השמחה דמעיקרא כמו שסברנו לומר לעיל, שלרבי טרפון בשתות עצמה נוהגת מחילה ולא אונאה, ושזו היתה השמחה דמעיקרא.

15. וחולק רבא על המשנה בעמוד הבא, ועל הברייתא המובאת לעיל, האומרים "מי שהוטל

על העליונה, (16) רוצה, אומר לו "תן לי מקחי בחזרה". או אם רצה, אומר לו "תן לי מה שאניתני".

וזה וזה, תביעת החזר אונאה, או אפשרות של בטול המקח, הם רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

שנינו במשנה: עד מתי מותר להחזיר, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו.

אמר רב נחמן: לא שנו שיכול לתבוע הונאתו רק בכדי שיראה לתגר, אלא לוקח שהתאנה, כיון שמקחו בידו, ויכול להראותו לתגר אחר.

אבל מוכר שהתאנה, כיון שכבר יצא המקח מידו, ואינו יכול להראותו לתגר, ואינו יכול להווכח באונאתו עד שיראה חפץ דומה כשהוא נמכר במחיר גבוה יותר, לעולם חוזר. (17)

ודנה הגמרא: לימא מסייע ליה התנא במשנתנו לרב נחמן, דתנן: חזרו תגרי לוד לדברי חכמים.

אי אמרת בשלמא כרב נחמן, שמוכר לעולם חוזר,

משום הכי חזרו תגרי לוד לנהוג כרבנן. א-א

לפי שהם היו מוכרים, ואם כן, גם אם היו הקונים מאנים אותם וקונים בזול, אין להם שום תועלת בהרחבת הזמן של רבי טרפון להחזרת האונאה במשך כל היום, שהרי

לרבנן, כפי שהעמיד רב נחמן, יכולים הם, בתורת מוכרים, לחזור אפילו לעולם. כי רק ביחס ללוקח אמרו חכמים שזמנו הוא רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ולא למוכר, ולכן שפיר חזרו לנהוג כרבנן.

אלא, אי אמרת שלא כרב נחמן, ומוכר נמי כלוקח דמי, שאינו יכול לחזור לפי רבנן אלא בכדי פרק הזמן שנקבע ללוקח [כדי שיראה לתגר או לקרובו, אם כי המוכר אינו יכול להראות לתגר], מאי נפקא להו מינה? איזה תועלת יש להם בזה שחזרו לנהוג כחכמים שאין הקונה יכול לדרוש את ההונאה אלא בכדי שיראה לתגר, והרי מצד שני מועילה להם יותר הרחבת הזמן של רבי טרפון לכל היום, שאם הם טעו ומכרו בזול, יכולים הם לתבוע את החזרת הונאתם במשך כל היום, ולא רק במשך הזמן המצומצם של רבנן.

וממשיכה הגמרא ומבארת, כי לפי רבי טרפון אכן הרחיבו חכמים את זמן החזרת האונאה לכל היום, גם לגבי המוכר, כי היכי דעבדי ליה רבנן תקנתא ללוקח [כמו שאליבא דרבי טרפון, תיקנו חכמים את זמן החזרת האונאה ללוקח, לכל היום], הכי נמי עבדי ליה רבנן תקנתא למוכר, שיוכל לדרוש את החזרת אונאתו בכל היום.

ונמצא, שעדיף היה להם להשאר בשמחתם לפי שיטת רבי טרפון, שאם תארע להם טעות ויאנו אותם הקונים, תהא להם אפשרות לדרוש כל היום את החזרת אונאתם, ולא לחזור לשיטת חכמים המאפשרים את דרישת חזרת האונאה למוכר, רק בפרק הזמן המצומצם שנקבע ללוקח,

17. ובתנאי שבינתיים לא התייקר החפץ. רש"י.

16. והוא הדין בלוקח שהתאנה. רש"י.